

Vent of vorm, de strijd der paradigma's. Vormexperiment

Taalautonomistische tendensen in de Nederlandstalige poëzie

Vormexperiment: 'romantico-modernistische' en 'taalautonomistische' ontwikkelingen

Poëzie van Gerrit Kouwenaar en Hans Faverey

geen scherp distinctief onderscheid tussen "romantische" en "postromantische" modernistische poëzie (problematisering van het begrip "taalgerichte poëzie")

- twee modernistische tradities: "romantisch" en "postromantisch"/"symbolistisch"
 - * romantisch: dichter als *poeta vates*, poëzie als product van de verbeelding (bijv. S. Polet, in de lijn van P. Neruda, E. Verhaeren, W. Whitman)
 - * postromantisch: kunstwerk als taalding en de dichter als *poeta faber* ("constructeur") – bijv. 'Ik heb nooit' (1964) en 'Maar dan' (1974) van G. Kouwenaar
- poëzie als "objectief correlaat" (T.S. Eliot) (bijv. H. Faverey en G. Kouwenaar, in de lijn van het 'High Modernism' met T.S. Eliot, S. Mallarmé, R.M. Rilke en P. Valéry)
- ontwikkelingen van een 'zuiver'-modernistische naar een 'onzuiver'-modernistische traditie (Faverey, Kouwenaar) en vice versa (Van Ostaïjen, Kopland, Bernlef)
- *Raster* (1967-1973 en 1977-2009)
 - * tegen de "emopoëzie", voor de "logopoeia" (H.C. ten Berge): "dichtkunst waarvan het intellect een blijvend element is en een motorisch onderdeel vormt, en waarin het een duidelijke taak krijgt zoals bijvoorbeeld in Pounds *Cantos* het geval is"
 - * literatuur en samenleving ("littérature engagée"); literatuur en andere kunsten (vormgericht); literatuur als avontuur, literatuur als talige constructie
 - * platform voor de positiebepaling rond autonomistische poëtica ("neo-experimentelen"):
 1. aandacht voor internationale avant-garde, LW en andere kunsten
 2. tegenover de referentiële status van kunst

3. onderzoek van het poëtisch materiaal = het epistemologisch proces & intertekstualiteit
* meta-, inter- en intratekstualiteit

“postromantische”, “symbolistische” of “hermetische” richting in de poëzie (jaren 60 en 70):

- **Gerrit Kouwenaar** (1923-2014)

- * poëzie ≠ vehikel voor gedachten en gevoelens, = “wereld in woorden”, autonome taalwerkelijkheid
- * problematische verhouding tussen taal (“namen”) en werkelijkheid (“dingen”)
- * “een woord terugbrengen tot zijn stoffelijkheid”, “het gedicht als ding”, “het woord vlees laten worden” (poëzie van het échec)
- * creëren uit het niets met taal (“namen noemen”): het taal ding wordt nooit “stof” = (post)modernistische, evt. Derridaanse thematiek (bijv. **gedicht ‘het gebruik van woorden’ in hand-out 3**)
- * voorbeeld: afdeling ‘weg/verdwenen’ (in *zonder namen*, 1962): slopen van de Paleis-voor-Volksvlijtgalerij (Frederiksplein, Amsterdam), in taal aanwezig gesteld; de dichter als “killer”, “de afbreker bouwt op” (L.P. Boon in *Het parool*)
- * vanaf jaren zeventig: *Volledig volmaakt oneetbare perzik* (1978) → “opener”, “autobiografischer” (*totaal witte kamer*, 2002)

- **Hans Faverey** (1933-1990) – op het niveau van Claus, Gorter, Lucebert, Van Oostaijen!

- * dichter is “werken met taal” (de dichter als *poeta faber*)
- * in de lijn van Celan en Mallarmé (R. Bloem)
- * intertekstuele poëzie (Sappho, bijbel, Heraclitus, Zeno, Zen-Boeddhisme)
- * *Gedichten* (1968) en *Gedichten II* (1972)
- hermetisch, taalgericht, met taal scheppen uit het niets en weer laten verdwijnen, gedicht als taallaboratorium (“Periode van precaire/ontregelingen”), “semantische snippers” van het gedicht, bijv. ‘**Een witte raaf**’, en **gedicht in hand-out 3**
- * naar “opener” poëzie (fascinatie voor vergankelijkheid en dood)
Chrysanten, roeiers (1977), *Tegen het vergeten* (1988) en *Het ontbrokene* (1990)
Bijv. **gedichten in hand-out 3** en ‘**Chrysanten, roeiers**’

- **Faverey en Kouwenaar**: belangrijk voor de poëzie van Huub Beurskens, Rein Bloem, Wiel Kusters, Peter Nijmeijer, Hans Tentije, Ad Zuiderent e.a.

ANTHOLOGIE

[1] Gerrit KOUWENAAR

het gebruik van woorden

Verdoofd door iets anders dan drank.
o het gebruik van woorden
zeg niets. iemand anders.
dagblind. verdoofd. helderziend als een god.
zogenaamd ik. jij.
teveel van het goede.
liefde ik schrijf het met zoveel gemak
als een vinger in meel
honing zeg je (denk ik) o
het gebruik van woorden
zeg niets

o het gebruik van woorden
verzwijgt een herfstige wereld
achter de vensters
het stikken houdt aan, een hand
wuift een plataanblad, een hart
krimpt bij voorbaat
van hitte. een oog traant.

er is geen zekerheid, maar
dit is zeker:
het wordt winter.
boers en strak staan mijn wangen.
de vette schaatsen vlekken de smoking.
o het gebruik van woorden
voor een tastbare wereld
en ik blaas mijn longen
leeg in mijn letters

en achter die wereld
morgen zo oud als aarde, dat is
langzaam ver en ontdooiend water
in de rietbossen, verscholen
jij
aangespoeld spinnetje
zeester
en ik de verraste

verdoofde

langzaam
 verdrinkende
 visser.

(het gebruik van woorden, 1958)

[2] Hans FAVEREY

Ik keer terug naar

de cactus. Ik denk niet
aan licht. Ook denk ik
het niet. (Licht). Op de

tast verwond ik mijzelf:
een spel zo eenvoudig
dat ik het graag –.

(Gedichten, 1968)

[3] Hans FAVEREY

Chrysanten, roeiers

De chrysanten,
die in de vaas op de tafel
bij het raam staan: dat

zijn niet de chrysanten
die bij het raam
op de tafel
in de vaas staan.

De wind die je zo hindert
en je haar door de war maakt,

dat is de wind die je haar verwacht;
het is de wind waardoor je niet
meer gehinderd wilt worden
als je haar in de war is.

(Chrysanten, roeiers, 1977)

[4] Hans FAVEREY

Eerst doodt het bericht
de ontvanger, daarna
doodt het de zender.
Het geeft niet
in welke taal.

Ik sta op, stoot
de balkondeuren open
en haal adem.

De rondcirkelende meeuwen
boven de sneeuwloze straat
ga ik niet lokken door
voederbewegingen te maken.

Ik steek een sigaret op;
keer terug op mijn post,
en haal adem.

Er valt niets te dromen.
Alles is mogelijk.
Weinig doet er toe.

(Chrysanten, roeiers, 1977)

[5] Hans FAVEREY

Van lieverlede; zo
komen zij nader: 8 roeiers,
steeds verder landinwaarts

groeïend in hun mytologie:
met elke slag steeds verder
van huis, uit allemacht roeiend;
groeïend tot alle water weg is,
en zij het hele landschap

vullen tot de rand. Acht –
steeds verder landinwaarts
roeiend; landschap daar al geen
water meer is: dichtgegroeïd
landschap al. Landschap,
steeds verder land-

inwaarts roeiend; land
zonder roeiers; dicht-
geroeid land al.

(Chrysanten, roeiers, 1977)

[6] Hans FAVEREY

Zonder begeerte, zonder hoop
op beloning, ook niet uit angst voor straf,
de roekeloze, de meedogenloze schoonheid

te fixeren waarin leegte zich meedeelt,
zich uitspreekt in het bestaande.

Laat de god die zich in mij verborgen houdt
mij willen aanhoren, mij laten uitspreken,
voor hij mij met stomheid slaat en mij
doodt waar ik bij sta, waar jij bij staat.

(Het ontbrokene, 1990)